

ISTORIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

SPIRU C. HARET (1851—1912)

CONSTANTIN DINU

La 15/28 februarie a.c., s-au împlinit 125 de ani de la nașterea lui Spiru C. Haret, profesor universitar, om de știință și fost ministru al învățămîntului din țara noastră (31.III.1897—11.IV.1899 ; 14.II.1901—22.XII.1904 ; și 4.III.1907—29.XII.1910).

„Omul școlii“, „Omul răscoalei“, așa cum i se mai spunea lui Spiru C. Haret de către unii din contemporanii săi, poate fi dat astăzi ca exemplu tinerii generații pentru dragostea și perseverența sa în muncă, pentru modestia sa, pentru spiritul de dreptate pe care-l avea în aprecierea faptelor și a oamenilor, pentru aportul său la dezvoltarea învățămîntului și, în general, a culturii noastre, pentru patriotismul său fierbinte și animat de înalte idealuri.

Spiru C. Haret, organizatorul învățămîntului modern din România,¹ la baza întregii sale activități pe tărîmul școlii a acordat un loc primordial educației patriotice a elevilor și cetățenilor țării.

Potrivit concepției sale, școala trebuie să formeze la elevi un patriotism sincer, înflăcărat — dragoste pentru patria noastră și poporul nostru, respect și considerație față de celelalte popoare.

Într-o circulară a sa (nr. 3253 din 22.IV.1897) către licee, gimnaziile și universități, referitoare la educația patriotică, el scria : „Cea dintîi datorie a școlii, care trece înaintea oricărei alteia, este de a forma buni cetățeni și cea dintîi condiție pentru a fi cineva bun cetățean este de a-și iubi țara fără rezervă și de a avea o încredere nemărginită într-însa și în viitorul ei. Toată activitatea, toată îngrijirea celor însărcinați cu educația tinerimii, acolo trebuie să tindă“.²

Referindu-se tot la educația patriotică, Spiru C. Haret cerea cadrelor didactice „să fie fiecare în colțul său, propagatorii cei mai aprigi ai ideilor naționale, încălzitorii patriotismului și luminătorii poporului asupra gloriei

¹ Ștefan Bârsănescu: *Spiru Haret, organizatorul școlii moderne din România*, în „Revista de pedagogie“, an XXV, nr. 2/1976, p. 53—58.

² *Oprele lui Spiru Haret publicate de comitetul pentru ridicarea monumentului său, cu introducere de Gh. Adamescu*, Buc., 1934, vol. I, p. 253 (în continuare *Oprele...*).

țării lui în trecut și în prezent și a încrederii nestrămutate ce trebuie să aibă în viitorul ei".³

În mod deosebit s-a preocupat Spiru C. Haret de ridicarea calitativă a predării istoriei în școală.

În mai multe rânduri,⁴ referindu-se la acest obiect de învățămînt, Spiru Haret arată că în studierea lui de către elevi, accentul trebuie să cadă într-o mare măsură pe latura afectivă, pe trezirea deci a unor puternice stări sufletești de dragoste față de patrie și popor.

Astfel, el scria : „Istoria trebuie să fie mai ales în clasele primare, cînd sufletul copilului este în faza de plămădire, nu simplu exercițiu de memorare, ci „un mijloc de a infiltra dragostea de țară, de a-l face să înțeleagă rostul în lume al poporului din care face parte, insuflîndu-i încrederea în viitorul acestuia și dorința de a munci și lupta pentru propășirea țării”.⁵

Spiru C. Haret recomanda ca în studiul istoriei în școală să se folosească un material intuitiv cît mai variat. În vederea realizării acestui scop, el a îndemnat pe pictorul Dimitrie Mirea, pe istoricul Grigore Tocilescu și pe Ioan Bianu să realizeze în primul rînd tablouri istorice cu valoare didactică și artistică.

Fost conservator la Muzeul de antichități din București (în anul 1881), Spiru C. Haret, ajuns ministru al instrucțiunii publice și al cultelor, a venit cu numeroase propuneri referitoare la păstrarea și restaurarea monumentelor noastre istorice, a comorilor artistice, pentru realizarea unor muzee și colecții istorice, artistice și etnografice.⁶

Spiru C. Haret, prin Casa Școalelor și apoi prin Casa Bisericii a sprijinit material și moral *Comisiunea monumentelor istorice* (înființată în anul 1892).

Din fondurile bugetare aprobate de către Spiru C. Haret (în calitatea sa de ministru al instrucțiunii publice și al cultelor) s-au restaurat unele din cele mai valoroase monumente istorice, în special acelea care marcau momente semnificative în dezvoltarea arhitecturii și în general a artei românești : unele din bisericile și mănăstirile lui Ștefan cel Mare (ex. Borzești,

³ *Ibidem*, vol. II, p. 164.

⁴ *Ibidem*, p. 166. Circulara lui Spiru C. Haret cu nr. 43265/1902. A se vedea și G. N. Costescu, *Rolul istoriei naționale*, în *Lui Spiru C. Haret. Ale tale dintru ale tale*, Buc., 1911, p. 143—146; C. Moisil, *Cum se predă istoria națională în școlile primare*, în „Revista generală a învățămîntului”, an III, nr. 2/1907, iulie 1, p. 99—103 și nr. 4/1907, p. 265—277; C. Moisil, *Istoria culturii românești în școlile secundare*, în „Revista generală a învățămîntului”, nr. 6/1907, p. 390—407.

⁵ Spiru C. Haret, *Operele...*, vol. I, p. 235.

⁶ A se vedea: Spiru C. Haret, *Discurs în ședința de la 13.III.1910*, în *Adu-narea Deputaților ca răspuns la interpelarea deputatului N. Iorga în chestia restaurării monumentelor istorice*, în *Operele...*, vol. VI, p. 418; Al. Lepădatu, *Scurtă privire asupra cesiunii conservării și restaurării monumentelor istorice în România*, în *Lui Spiru C. Haret. Ale tale dintru ale tale*, Buc., 1911, p. 780—801; G. H. Murnu, *Știința arheologică și Dl. Haret*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 1147—1151.

Popăuți, lângă Botoșani), mănăstirile Gura Motrului, Călui, Govora, Hurezu, Snagov, Cetățuia Iași etc.

Tot cu sprijinul lui s-au îmbogățit colecțiile de obiecte istorice și de artă veche românească ale Comisiunii monumentelor istorice și s-a publicat buletinul acestei comisiuni (apărut în anul 1908).⁷

Pe aceeași linie se situează Haret în ceea ce privește trecutul nostru istoric, atunci când cerea prin circulare ca absolvenții școlilor de belle-arte din București și Iași și ai școlilor de arhitectură să prezinte la examene lucrări inspirate după monumentele istorice și în special cele amenințate „să piară”.⁸

Voind să continue opera începută de Mihail Kogălniceanu, de Hurmuzaki, de Hașdeu, Haret a propus în anii 1909—1910, Adunării Legislative, proiectul de lege pentru înființarea *Comisiunii istorice a României*, care avea drept scop strângerea și publicarea documentelor interne și externe cu privire la istoria patriei.⁹

Comisiunea trebuia să fie formată din membrii aleși pe 7 ani și Haret propunea pe : Ion Bogdan, președinte, Dimitrie Onciul, Constantin Giurescu, Ioan Bianu, Demostene Rusu și ca secretar pe Alexandru Lepădatu.

Și de data aceasta, ca și în alte rînduri, propunerea lui Haret produce uimire în rîndul multor deputați, care se mirau cum un matematician vine cu un proiect de lege cu privire la probleme din domeniul istoriei și proiectul său a fost respins.

Comisiunea istorică a României a luat totuși ființă în anul 1910 și cu sprijinul lui Spiru C. Haret a publicat opere de o incontestabilă valoare pentru cunoașterea istoriei patriei noastre.

Nu putem trece cu vederea nici peste stăruința cu care Spiru C. Haret a susținut *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*.

Această ligă luase ființă în anul 1891, la conducerea ei aflîndu-se Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul și Alexandru Tell.

În statutul ligii se prevedea ca pentru realizarea unității culturale a tuturor românilor să fie folosite mijloace multiple, variate : presa, conferințe, ajutor material și moral dat institutelor culturale din toate părțile locuite de români, sărbătorirea datinilor străvechi ale poporului nostru.

Nu întîmplător acordă Spiru C. Haret o amploare deosebită comemorării în întreaga țară, la 2 iulie 1904 la orașe și la 4 iulie la sate, a quadricentenarului morții lui Ștefan cel Mare.

Cu această ocazie, el a luat o serie de măsuri ca să se tipărească într-un mare număr de exemplare portretul lui Ștefan cel Mare (după mi-

⁷ Virgil Drăghiceanu, *Colecțiunile Comisiunii monumentelor istorice în Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 802—809. Se cunoaște și o scrisoare a lui Spiru C. Haret adresată lui Al. Lepădatu (datată Valea Călugărească, 1911, iulie 1) cu privire la *București în anul 1856* și care a fost publicată în „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice”, 1911, p. 150—151.

⁸ Bibl. Acad. R.S.R., Fondul Haret, pag. 74 ; *Operele...*, vol. II, p. 192—193.

⁹ I. Panaitescu, *Comisiunea istorică a României*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 1204—1211.

niatura din Evangheliarul de la Humor), precum și unele lucrări cu privire la viața și activitatea acestui domnitor.¹⁰

Pentru sărbătorirea lui Ștefan cel Mare la Putna¹¹, Spiru C. Haret a intrat în legătură cu frunțașii mișcării culturale din Bucovina (Otto de Flondor, Eusebiu Popovici, Juvenal Stefanelli, profesorul Luta etc.).

Sustinând sărbătorirea într-un cadru deosebit, Spiru C. Haret urmărea să facă din comemorarea lui Ștefan cel Mare un act de solidaritate a întregului nostru popor în jurul unui deziderat pentru care acesta lupta de veacuri — unitatea poporului român.

În anul 1904 Spiru C. Haret recomanda chiar ca această comemorare a lui Ștefan cel Mare și a luptei de la Războieni să se facă anual la Borzești.¹²

În anul 1908, tot din inițiativa lui Haret, influențat de Nicolae Iorga, s-a organizat în legătură cu epoca glorioasă a lui Ștefan cel Mare, comemorarea de la mănăstirea Probota, la locul unde se afla mormântul mamei marelui domnitor.¹³

Spiru C. Haret a dat o mare amploare și altor sărbătoriri cu semnificație istorico-patriotică: luptele de la Călugărenii din 1595,¹⁴ „Unirea” de la 24 ianuarie 1859,¹⁵ războiul de independență a României, 1877—1878.¹⁶

Pentru sărbătorirea războiului de independență, Spiru C. Haret, printr-un ordin (nr. 80.474 din 10.XII.1897) cerea revizorilor școlari din județe să alcătuiască liste cu numele tuturor vitejilor (din fiecare comună) morți în război.

Haret a pus pe pictorul N. Grimani să execute tablourile în care numele vitejilor morți erau încadrate într-o coloană de lauri și stejar, deasupra căreia veghează vulturul falnic cu aripile întinse, ținând în ghiare tricolorul României.

Tablourile au fost tipărite la Institutul de arte grafice Carol Göbl și expediate apoi la școlile din județe.

¹⁰ A se vedea: Nicolae Iorga, *Pomenirea lui Ștefan cel Mare, București 1904*, Institutul grafic Minerva, 1905, 167 p; Vasile Borgovan, *Serbarea culturală a poporului român la Putna*, în „Foaie școlastică” Blaj, an VI, nr. 14/1904; V. Costăchescu, *Serbările naționale*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 932—935; N. Densușeanu, *Sărbătoarea de la Putna, 1904*, la Bibl. Acad., mss 5333, f. 333—349; G. G. Tocilescu, *În ajunul serbării lui Ștefan cel Mare*, Buc., 1904, 30 p.

¹¹ Era a doua mare sărbătorire de la Putna, după cea din 15/27. VIII.1871, la care participaseră Mihail Kogălniceanu, Mihail Eminescu etc. A se vedea și Ioan Slavici, *Serbarea de la Putna (1871)*, în „Convorbiri literare”, nr. 10—11/1903 și nr. 1/1904.

¹² Gh. N. Pîrcălabu, *Borzești*, în *Lui Spiru Haret*, Buc., 1911, p. 941—943.

¹³ George T. Ionescu, *Serbarea de la Probota*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 944—948.

¹⁴ Gh. Nicolescu, *Războienii și Călugărenii*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 936—937. A se vedea și circularele lui Spiru C. Haret din septembrie 1902 și septembrie 1903 în *Operele...*, vol. II, p. 173 și 186.

¹⁵ Vasile G. Borgovan, „24 Ianuarie — sărbătoarea Unirii țărilor române”, în „Foaia școlastică”, Blaj, an VI, nr. 14/1904.

¹⁶ N. Stănescu, *Comemorarea vitejilor morți în războiul pentru neatințare*, în *Lui Spiru C. Haret*, Buc., 1911, p. 949—954.

Aceste tablouri au inspirat pe artiștii care au făcut monumentul de la Buciumeni-Tecuci și la realizarea căruia a contribuit cu bani și Spiru C. Haret. Dezvelirea acestui monument s-a făcut cu deosebită solemnitate în ziua de 2.V.1904, în prezența lui Spiru C. Haret și a 15.000 de săteni și a elevilor din 25 de școli rurale.

Cu ocazia sărbătoririi războiului de independență, s-au mai ridicat monumente și în alte localități ale țării,¹⁷ la dezvelirea multora din acestea fiind prezent și Spiru C. Haret.

Tot în vederea educației patriotice a tineretului, Spiru C. Haret l-a îndemnat pe marele nostru poet Al. Vlahuță să scrie o geografie pitorească a României pe care voia să o introducă în școli.

Așa s-a născut „România pitorească“, descriere de o incontestabilă valoare și măiestrie a pământului, a bogățiilor și a vredniciei poporului nostru.

În toate scrierile lui Spiru C. Haret, închinare școlii și activității extrașcolare, întâlnim frecvent exprimate sentimentele și ideile care l-au animat în primul rând în activitatea sa practică: iubirea de patrie și de popor.

Semnificative sînt în această privință cuvintele: „În ochii minții mele, România viitoare nu se prezintă sub figura unui războinic, cu coiful pe cap și cu mîna înarmată, ci sub aceea a gestului păcii și a luminii, propășind limba și cultura românească numai prin farmecul inteligenței și geniului propriu național“.¹⁸

¹⁷ Astfel de monumente au fost inaugurate la Vinătorii Neamțului, Cracaoani, Girov, Bicaz, Roznov, Tazlău, Zărnești, Putna, Mărășești (inaugurat la 17.V.1909), Adjud, Sascut, Păunești, Suroaia, Străoane de Sus etc.

¹⁸ *De la Congresul corpului didactic primar din iulie 1905*, p. 14. A se vedea și G. h. N. Costescu, *op. cit.*, în *Lui Spiru C. Haret.*, Buc., 1911, p. 154.